

بررسی تأثیر سیاست گذاری فرهنگی بر موسیقی محلی گیلان

مصطفی فیض ثابت

دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

(مسئول مکاتبات) Parsa.feyz@gmail.com

سید عبدالحسین مختاباد

استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه صدا و سیما

فاطمه براتلو

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر سیاست گذاری فرهنگی بر موسیقی محلی گیلان است. این پژوهش در پی طرح این پرسش در ذهن محقق مطرح شد که تأثیر سیاست گذاری فرهنگی بر موسیقی محلی گیلان چیست؟ که پاسخ به این پرسش هدف این تحقیق به شمار می آید.

روش پژوهش: این پژوهش بر اساس دو روش تحلیل ثانویه و مصاحبه انجام شده است. جامعه آماری در این پژوهش، سازمان های مجری سیاست گذاری های فرهنگی در گیلان هستند که عملکرد آنها با موسیقی محلی گیلان مرتبط است.

یافته ها: یافته های پژوهش نشان می دهد که عوامل متعددی در تضعیف وضعیت موسیقی محلی گیلان اثر گذار بوده است. این عوامل عبارتند از: مدرنیته، تغییر ساختار زندگی اجتماعی و فرهنگی، دیدگاه غالب در رادیو و تلویزیون، نقش مدیران فرهنگی. همچنین با توجه به نتایج بدست آمده، نقش سیاست گذاری فرهنگی در کاهش رونق موسیقی محلی گیلان مورد تأیید قرار گرفت که به ترتیب، عواملی مانند عدم اختصاص تسهیلات کافی به موسیقی محلی گیلان، عدم نیازسنجی موسیقایی از جوانان، عدم تصویب قوانین اجرایی محکم در رعایت از حقوق معنوی هنرمندان و عدم اختصاص بودجه کافی برای فعالیت گروه های موسیقی محلی گیلان شناسایی شده اند.

نتیجه گیری: نتایج بدست آمده نشان می دهد می توان با سیاست گذاری و اقدام درست در جهت بهبود وضعیت موسیقی محلی و حفظ هویت بومی گیلان سهم بسزایی داشت.

واژگان کلیدی: موسیقی محلی، سیاست گذاری فرهنگی، زندگی مدرن، هویت بومی، گیلان

مقدمه

فرهنگ خودی را بشناسیم و پاسشان بداریم، آن هم فرهنگی که یادگار و یادآور جلوه‌های زیبای اصالت دیرینه‌ی ما که ریشه در تاریخ دارد و ما به آن افتخار می‌کنیم.

علاوه بر آنچه گفته شد، همان طور که در سیاست‌گذاری اقتصادی، اقتصاددانان باید سیاست‌گذاری نظامی، فرماندهان نظامی و افسران ارشد و کسانی که تجربه‌های نظامی دارند، طبعاً در سیاست‌گذاری فرهنگی نیز باید فرهنگیان سابقه‌دار و باتجربه سیاست‌گذاری کنند. اکنون این سؤال پیش می‌آید که سیاست‌گذاری فرهنگی چه تأثیری بر موسیقی محلی داشته است؟ و سؤال اصلی این پژوهش این است که تأثیر سیاست‌گذاری فرهنگی بر موسیقی محلی گیلان چه بوده است؟

بیان مسئله

در بررسی موسیقی محلی ایران چند منطقه به عنوان مناطق اصلی و بقیه به عنوان زیرگروه آنها در دسته‌بندی رایج قرار می‌گیرند. مراکز عمده این نوع موسیقی که به نام همان منطقه معروف است شامل خراسان، آذربایجان، کرمانشاه، کردستان، لرستان، هرمزگان، بلوچستان، مازندران و گیلان است. (درویشی ۱۳۸۰، ۹۲)

گیلان به دلیل شرایط آب و هوایی دارای بخش‌های متنوع موسیقی محلی است و این امر موجب پدید آمدن موسیقی‌های ناب و متنوعی از دل آب‌ها، کوهسارها، شالیزارها و طبیعت این مرز و بوم شده است. موسیقی محلی گیلان با ویژگی‌های زیادی از قبیل ناب و دست نخورده بودن، قابل فهم برای مردم عامه و مطابق بودن با لهجه خواص و گویش‌های محلی هر منطقه باعث شده تا این گونه موسیقی سینه به سینه در گذر تاریخ حفظ و احیا شود، اما مسئله‌ای که این پژوهش به آن می‌پردازد این است که با داشتن

در جهان، عوامل مختلفی باعث شکل‌گیری فرهنگ‌ها شده است و از طرفی نیز عواملی موجب تغییر ماهیت فرهنگ‌ها می‌شود. سیاست‌گذاری فرهنگی در شکل‌گیری و هدایت فرهنگ نیز نقش بسزایی دارد. عموماً محیط فرهنگی که شامل زبان، دین، اخلاق، ارزش‌ها، رفتارها، قانون و آموزش می‌شود ارتباط متقابلی با هویت بومی دارد.

موسیقی محلی گیلان تمرکز خاص این پژوهش می‌باشد زیرا موسیقی محلی به عنوان عامل مهم در فرهنگ بومی شناخته شده و از تمامی حالات انسانی مانند غم، شادی، تنهایی و... نشأت گرفته است. از این رو نشانگر بخشی از هویت جامعه بشری است.

کارشناسان موسیقی معتقدند که هر فرهنگ موسیقی خاص خود را می‌طلبد، به این معنی که در هر فرهنگ، موسیقی مشخصی به وجود می‌آید و موسیقی محلی، در حفظ میراث فرهنگی گذشتگان نقش مهمی ایفا می‌کند و در این میان، باورها و آداب و رسوم به عنوان بخشی از فرهنگ جامعه، پیوندهای عمیقی با موسیقی محلی دارد.

موسیقی و ترانه‌های محلی و فولکلوریک یکی از ابزارهای عمده انتقال فرهنگ نسل‌های گذشته به نسل جدید می‌باشد. همچنین موسیقی محلی در ایجاد همبستگی بین نسل‌ها بسیار موثر بوده و از طرفی این هنر با کارکردهای ویژه خود، می‌تواند به انسجام بیشتر جامعه امروز کمک کند؛ بنابراین یکی از منابع با ارزش موسیقی هر کشور آهنگ‌ها و ترانه‌هایی است که در نقاط مختلف آن مملکت، خاصه در دهات، قصبات دور از شهر به وسیله مردم بومی و روستایی خوانده می‌شود؛ و حفظ و جمع‌آوری آنها، در نگهداری هویت بومی و در نهایت هویت ملی تأثیرگذار است. اگر بخواهیم در مقابل تهاجم فرهنگ‌های رقیب و بیگانه، فرهنگ ملی و استقلال خود را حفظ کنیم باید

نه صرفاً موسیقی و هویت محلی. (پور رضا ۱۳۶۹، ۳۶۲)

اهداف پژوهش

هدف کلی

بررسی تأثیر سیاست گذاری فرهنگی در تقویت یا تضعیف موسیقی محلی گیلان.

اهداف جزئی

- ۱) بررسی سیاست های فرهنگی در حوزه موسیقی در سطح کلان کشور
- ۲) بررسی وضعیت موسیقی محلی گیلان در گذشته و امروز
- ۳) بررسی عملکرد نهادهای متولی بخش موسیقی در استان گیلان
- ۴) ارائه راه کارهایی برای بهبود وضعیت موسیقی محلی در استان گیلان

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی: تأثیر سیاست گذاری فرهنگی بر موسیقی محلی گیلان چیست؟

سؤال های فرعی

- ۱) سیاست های فرهنگی در حوزه موسیقی چه روندی را طی کرده است؟
- ۲) وضعیت موسیقی محلی گیلان امروز در مقایسه با گذشته چگونه است؟
- ۳) عملکرد نهادهای متولی بخش موسیقی در استان گیلان چگونه بوده است؟
- ۴) چه راه کارهایی برای بهبود وضعیت موسیقی محلی در استان گیلان می توان پیشنهاد کرد؟

چنین گنجینه ای از موسیقی محلی گیلان، در گذر زمان دچار نوسانات و تغییر و تحولاتی شده که حتی موسیقی گیلان را به مرز فراموشی سپرده است؛ و این نوسانات بعد از انقلاب محسوس تر می باشند.

با توجه به سیاست گذاری های کلان کشور در حوزه موسیقی محلی و دیدگاه کارشناسان موسیقی و حتی برخی از حساسیت متعصبان مذهبی نسبت به جلوگیری از ورود موسیقی غیر بومی و هجو، انتظار می رفت که اکنون موسیقی ایران به ویژه موسیقی محلی باید در جایگاه بهتر و مطلوب تری قرار داشته باشد اما نه تنها موسیقی محلی دارای وضعیت بهتری نگشته است بلکه عدم توجه نسبت به موسیقی محلی در تمامی نواحی ایران، به خصوص گیلان، آن را با چالش های فراوانی روبه رو کرده است. این موسیقی که نشان و هویت فرهنگی گیلان است در آستانه مرگ قرار گرفته است. در بیان دلایل و شواهد افول موسیقی محلی گیلان، می توان به موارد زیر اشاره کرد.

کمتر شنیده شدن صدای آلات موسیقی محلی از رسانه های داخلی و استانی، کمتر شدن حضور گروه های موسیقی محلی در بین جشنواره های موسیقی کشور، استفاده ترانه خوان های گیلانی از آلات موسیقی مدرن به جای آلات موسیقی کلاسیک، عدم توجه دولت و به خصوص بخش های فرهنگی به موسیقی محلی.

بنابراین تمامی این دلایل دست به دست هم می دهند تا به صراحت بیان کنیم که در جریان سیاست گذاری ها و اجرای سیاست های مربوط به موسیقی محلی در سه دهه اخیر کاری در جهت رشد موسیقی محلی گیلان صورت نگرفته است. یکی دیگر از مواردی که می توان به آن اشاره کرد عدم انجام پژوهش های کافی در زمینه موسیقی محلی است به گونه ای که بیشتر تحقیقات انجام شده، در زمینه موسیقی سنتی کشور و ارتباط آن با فرهنگ عمومی می باشد و

سیاست‌های شورای عالی هنر انقلاب فرهنگی در عرصه موسیقی

یکی از متولیان بحث سیاست‌گذاری فرهنگی در کشور، شورای عالی انقلاب فرهنگی است. شوراهای مختلفی ذیل این مجموعه فعالیت دارند که یکی از شوراهای که مرتبط با موسیقی است، شورای هنر است. با توجه به این که هنر یکی از مهم‌ترین ابزارهای هدایت فرهنگی در جامعه می‌باشد. به دلیل حساسیت این عرصه و نیاز به تخصص‌های ویژه در آن، شورای هنر تشکیل شد که اهم وظایف این شورا به شرح زیر است:

- ۱) تدوین سیاست‌های کلان هنری جمهوری اسلامی ایران برای پیشنهاد به شورای عالی انقلاب فرهنگی
 - ۲) پیشنهاد سیاست‌ها و راهکارها در حوزه‌های مختلف هنری
 - ۳) تقویت ارتباط و هماهنگی میان بخش‌های تولیدی، اجرایی و علمی هنر
 - ۴) تعیین سیاست‌های معرفی و ترویج هنرهای بومی و محلی
 - ۵) حمایت از پژوهش‌های دینی، فلسفی و عرفانی درباره مبانی هنر و استفاده کاربردی از نتایج این پژوهش‌ها در تولید آثار هنری، معماری و شهرسازی
 - ۶) تصویب اساس‌نامه بنیادها و نهادهای هنری در سطح ملی که از شورای عالی انقلاب فرهنگی ارجاع می‌شود
 - ۷) ارزیابی گزارش سالانه فعالیت‌های هنری کشور و ارائه آن به شورای عالی انقلاب فرهنگی
 - ۸) تبیین نقش کاربردی هنر و تدوین و پیشنهاد سیاست‌های مربوط به آن
- همچنین سیاست‌های فرهنگی توسط سه سازمان اجرا می‌شود. که این سه سازمان عبارت است از: یک- مرکز موسیقی و سرود سازمان صدا و سیما. دو- واحد

موسیقی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی. سه- دفتر موسیقی معاونت هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

سیاست‌های شورای مرکز موسیقی سازمان صدا و سیما در ارتباط با موسیقی

سند «راهبردها و راهکارهای ارتقای فعالیت‌های سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران»، مصوب پانصد و شصت و نهمین جلسه مورخ ۱۳۸۴/۰۷/۱۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی، راهبرد ارتقای حوزه موسیقی در این سازمان را این گونه بیان کرده است:

«اجتناب از ترویج موسیقی مبتذل و غربی و تأکید بر موسیقی مشروع، هنری، فاخر و اصیل ایرانی، شناخت موسیقی ملی، مذهبی و عرفانی، گسترش تحقیقات علمی درباره موسیقی، هم‌اندیشی با موسیقی‌شناسان متعهد، معرفی آرشو گنجینه موسیقی سازمان صداوسیما به جهانیان، تولید و پخش موسیقی آرام‌بخش و نیز موسیقی خاطره‌انگیز انقلاب مورد اهتمام قرار گیرد.»

برخی دیگر از سیاست‌های مرکز به شرح زیر است:

- حفظ میراث هنری کشور در زمینه موسیقی و تمهید زمینه‌های اعتلای آن.
- ارتقاء کیفی و رشد ارزش‌های معنوی در موسیقی کشور.
- ترتیب برقراری همکاری و هماهنگی‌های مطلوب میان موسیقی‌دانان و متولیان و مسئولان کشور.
- سمت و سو بخشیدن به فعالیت‌های موسیقی‌دانان و هنرجویان ایرانی به منظور تداوم حضور سنن ملی.
- تلاش در جهت ارتقاء دانش و مهارت‌های فنی موسیقی‌دانان کشور از راه آموزش.

- تولید سازهای سنتی و برخی سازهای موسیقی مقامی کشور با مدد از استادکاران هر رشته در کارگاهی که ویژه این کار است.

بررسی سیاست‌های دفتر موسیقی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

دفتر موسیقی معاونت امور هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان متولی سیاست‌گذاری‌های کلان حوزه موسیقی کشور دارای وظایف ستادی، هدایتی و حمایتی بوده که شاخص‌ترین آنها به شرح ذیل می‌باشد:

- تدوین سیاست‌های اجرایی، هدایتی و حمایتی برای اعتلای موسیقی ایرانی.

- حمایت از گروه‌های موسیقی با استفاده از امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری.

- حمایت از برگزاری جشنواره‌های تخصصی و تلاش برای افزایش وجهی هنری آنها.

- تدوین مقررات مشخص و شفاف برای اجرای آثار صحنه‌ای و تولیدات موسیقایی و صدور مجوزهای مورد نیاز.

- حمایت از پژوهش‌ها و مطالعات تخصصی و کاربردی برای شناخت امکانات و موانع رشد و توسعه موسیقی ایران.

- مطالعه و بررسی تکنولوژی‌های نوین در صنعت موسیقی جهان به منظور استفاده از آن برای اعتلای گسترش و روزآمدی موسیقی ایرانی.

- تلاش برای پالایش ذوق زیبایی‌شناسی و سلیقه موسیقایی عامه در جهت درک و استقبال از موسیقی‌های سنتی و کلاسیک.

- برخورد فعال با موسیقی‌های متداول و جاری در سطح جامعه به گونه‌ای که ضمن رعایت شاخص‌های موسیقایی حداکثری از قالب‌های رایج

- تلاش جدی به امر پژوهش در موسیقی قدیم و نوین ایران جهت شناخت ظرفیت‌های موسیقی ملی.
- برگزاری جشنواره‌های موسیقی در بخش‌های مختلف از جمله جوان، سنتی، نواحی و...

- حضور فعال در جشنواره‌های مختلف موسیقی در خارج از کشور به منظور معرفی و شناساندن موسیقی و موسیقی‌دانان ایرانی و آشنایی با تحولات موسیقی در جهان.

- کوشش در جهت جمع‌آوری انواع موسیقی مکتوب و شفاهی گذشته و حال که دارای ارزش‌های معنوی و کیفی لازم باشد.

- همکاری در بهبود سیاست‌های تولید آثار موسیقی و نشر آنها.

سیاست‌های واحد موسیقی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی

واحد موسیقی این سازمان که از سال ۱۳۶۰ رسماً با نام حوزه هنری- زیر نظر سازمان تبلیغات اسلامی سینما، تئاتر، تجسمی و ادبیات است و تا به حال سه دوره مدیریت اجرایی را سپری کرده است. برخی از اهداف حوزه هنری عبارتند از:

- هدایت و نظارت بر فعالیت‌های موسیقی استان‌ها.

- اعزام هنرمندان پیشکسوت موسیقی اصیل در جمع هنرمندان استان‌ها.

- کشف استعداد‌های جوان استان‌ها (آموزش، پرورش و تولید) در عرصه موسیقی‌های اصیل ارزشی.

- برگزاری کنسرت، همایش و جشنواره‌های ویژه موسیقی نواحی ایران از منظر آئینی (منقبت خوانی، طنز موسیقایی محلی، مداحی و مدیحه‌سرایی) برای تشویق و حمایت از موسیقی‌های اصیل ارزشی.

فرهنگ بوده‌اند و آنان معتقدند که دخالت انسان در راه و رسم زندگی خود باعث پریشانی و ناخرسندی می‌شود. اقدامات دولت‌ها نشان می‌دهد که هرگاه دولت در امر فرهنگ دخالت کرده است مقصود و استراتژی اصلی آن‌ها، تحقق ایده‌آل‌های حکومتی بوده نه آنچه که در جامعه جریان دارد.

۲) نظریه موافق دخالت دولت در فرهنگ

در این نگاه، دولت به عنوان بزرگ‌ترین نهاد در نظام موازنه اجتماعی مسئول سرپرستی و تکامل تمامی ابعاد اجتماعی حیات بشری است. به همین دلیل اصولاً برنامه‌ریزی‌های فرهنگی نه تنها جدا و مستقل از تأثیرات دولت نیستند بلکه به دلیل جایگاه خاص آن به عنوان متولی و هدایت کننده جامعه، محسوب می‌شوند.

این دیدگاه که برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری فرهنگی را نه تنها امری میسر و شدنی بلکه آن را الزامی و اجتناب‌ناپذیر محسوب می‌نماید. در این دیدگاه برنامه‌ریزی فرهنگی تهدیدی برای آزادی انتخاب فرد محسوب نمی‌شود و اگر هم باشد، اصولاً گریزی از آن نیست. (صالحی امیری و عظیمی دولت‌آبادی ۱۳۸۷، ۹۰)

۳) دلایل دخالت دولت در فرهنگ

بر اساس این دیدگاه، دولت به برخی دلایل بایستی در فرهنگ دخالت داشته باشد:

- دولت‌ها برای آن‌که بتوانند نوعی وحدت فرهنگی ایجاد کنند، درصدد برآمدند تا با «ملت‌سازی»^۵ از طریق اشاعه یک عنصر از عناصر فرهنگی (شامل زبان، نژاد، آداب و رسوم عامیانه، سرزمین، دین یا مذهب و...) هویت فرهنگی واحدی را بین افراد کشور به وجود آورند. بنابراین دولت‌ها حق دارند تا در ایجاد این هویت، به عنوان قدرت برتر

برای ترویج ارزش‌های ایرانی و اسلامی استفاده شود.

- انجام امور نظارتی بر اجرای آثار صحنه‌ای و تولیدات موسیقی برای صیانت از هویت فرهنگ ایران اسلامی و جلوگیری از انحطاط فرهنگی.

- حمایت از تشکل‌های صنفی و فراهم ساختن ساز و کار لازم برای رفع موانع فعالیت بخش خصوصی در عرصه‌های گوناگون فعالیت‌های مرتبط موسیقی.

(مؤذن ۱۳۸۹، ۷)

ادبیات پژوهش

از نگاه پیازه^۱؛ سیاست‌گذاری فرهنگی، نظامی است از هدف‌های غایی، شیوه‌ها و برنامه‌های فرهنگی که برای توسعه فرهنگ جامعه در نظر می‌گیرند. به طور معمول در سیاست‌گذاری فرهنگی پیش زمینه‌های زیر مورد توجه قرار می‌گیرند:

شناسایی هدف‌های کلان نظام و شناسایی خصوصیات فرهنگی، توانایی‌های فرهنگی و مادی جامعه و مفهوم هویت فرهنگی که در شیوه‌ی زندگی و روابط اجتماعی و همچنین تولید فکری یک جامعه بروز می‌یابد. (پهلوان ۱۳۸۲، ۱۱۴)

دیدگاه‌های سیاست‌گذاری فرهنگی از دیر باز با دو نظریه اساسی و در عین حال متضاد، در مورد دخالت دولت در فرهنگ مطرح بوده است. یکی نظریه مخالف دخالت دولت در فرهنگ و دیگری نظریه موافق دخالت دولت در فرهنگ می‌باشد. که در ادامه دلایل این دخالت‌ها بررسی می‌شود.

۱) نظریه مخالف دخالت دولت در فرهنگ

از قدیمی‌ترین افراد، پریکلس^۲ یونانی معتقد بود که دولت نباید عقاید و روش‌های خاصی را به جامعه و اتباع خود تحمیل نماید. (آشنا ۱۳۸۴، ۱۱) همچنین افرادی مثل روسو^۳ و اسپنسر^۴ مخالف دخالت انسان در

تهران و واحد موسیقی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی تهران و دفتر موسیقی سازمان صدا و سیما استان تهران وجود ندارد (همان طور که از گفته‌های مسئولین و از شرح وظایف آنها برمی‌آید) رابطه سیاست‌های آنها با هم عرضی است.

والیس^۷ و ملم^۸ (۱۹۹۳) کتابی را تحت عنوان «سیاست رسانه‌ها و فعالیت موسیقی» به چاپ رسانده‌اند. این کتاب به چگونگی نقش سیاست دولت‌ها در زمینه پخش موسیقی می‌پردازد. همچنین به بررسی فعالیت‌های موسیقی در کشورهای جامائیکا^۹، ترینیداد^{۱۰}، کنیا^{۱۱}، تانزانیا^{۱۲} و سوئد^{۱۳} می‌پردازد؛ و نقش سیاست‌های دولت را در جهت تشویق برگزاری موسیقی زنده موثر می‌داند.

چارچوب نظری

چارچوب‌های مفهومی و نظری، سؤال‌ها و فرضیه‌ها را شکل می‌دهند. در انتخاب متغیرهای مطالعه و تعریف آن‌ها به محقق کمک می‌کنند و یافته‌ها در پرتو آن‌ها، تفسیر می‌شوند.

اما در چارچوب مفهومی، مفاهیم نزدیک و هم‌خانواده با یک موضوع مشترک و کلان تر، گردآوری می‌شوند تا آن موضوع با شرح و تفصیل بیشتری روشن شود، اما روابط بین مفاهیم مشخص نمی‌شود؛ اما در جهت منسجم کردن سؤال‌ها و محدود کردن موضوع و یافته‌ها، تهیه چارچوب مفهومی ضروری است. (حسینی نثار ۱۳۹۱، ۵۰) در این مقاله، چارچوب مفهومی زیر برای بررسی موضوع ارائه می‌گردد.

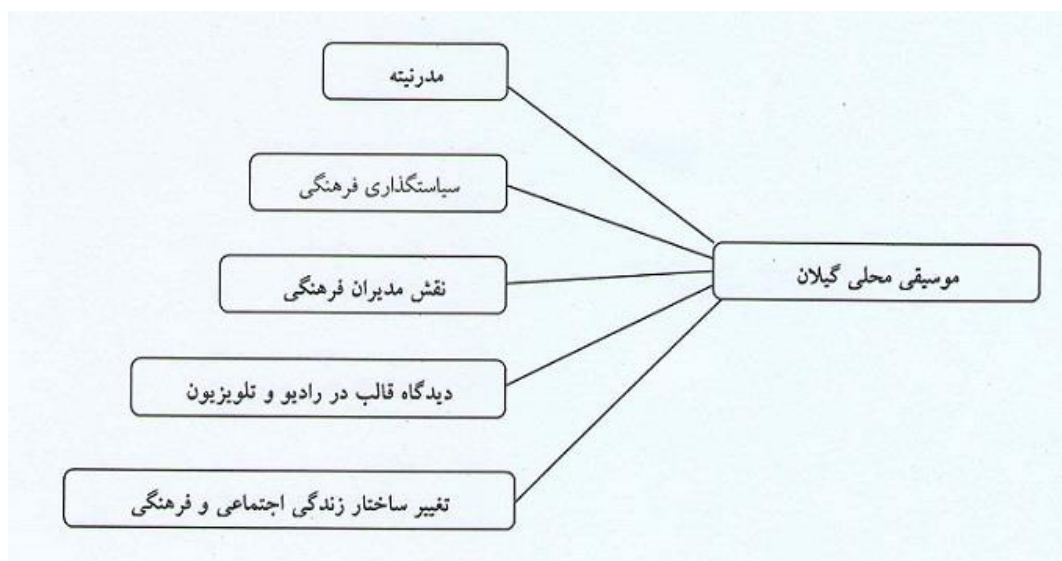
مداخله کرده تا از این طریق سیاست واحد و یکپارچه‌ای را بر سرزمین‌های مورد نظر خود اعمال کنند.

● رسانه‌ها امروزه مرزهای جغرافیایی را از میان برداشته و جهان را به اندازه دهکده تنزل داده است؛ و دنیا با بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی تلاش می‌کند تا ارزش‌های عمومی و فرهنگ‌های ملی را به سوی خواسته‌های خویش هدایت کند تا بتواند با تولید آثاری بر مبنای فرهنگ جهانی تأثیرات یکسان بر فرهنگ‌ها بگذارد و در نتیجه به نوعی «همسان سازی»^{۱۴} فرهنگ‌ها دست یابد. از این رو دولت‌ها موظف‌اند در مقابل این موج خود را تجهیز کنند و با تولید آثار بومی و ملی خود از نفوذ و تأثیر این رسانه‌های بین‌المللی و جهانی بکاهند. این وظیفه از عهده گروه‌های دیگر اجتماعی خارج بوده و نقش دولت را می‌طلبد.

پیشینه پژوهش

با بررسی‌های انجام شده در اسناد، منابع و پایان نامه‌های موجود در کشورمان مشخص گردید که در ایران کار چندانی در زمینه سیاست‌گذاری فرهنگی بر موسیقی محلی صورت نگرفته است و تحقیقات صورت گرفته در ایران بیشتر بر موسیقی پاپ و تأثیرگذاری آن بر جوانان یا سیاست‌گذاری فرهنگی در زمینه موسیقی عامه می‌باشد.

مؤذن (۱۳۹۰) در مقاله خود با عنوان «سیاست‌گذاری در عرصه موسیقی» به این نتایج دست می‌یابد که عملاً هیچ گونه ارتباط سازمانی بین فعالیت‌های دفتر موسیقی سازمان ارشاد اسلامی واحد

نمودار ۱: چهارچوب مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش بر اساس دو روش تحلیل ثانویه و مصاحبه انجام شده است. در روش تحلیل ثانویه اطلاعات موجود را بصورت کتابخانه‌ای و اینترنتی از متون مقالات و کتاب‌ها و گزارش‌های پژوهشی جمع‌آوری کرده و سپس داده‌های قبلی را با داده‌های فعلی سازمان صدا و سیما مرکز گیلان، بخش موسیقی حوزه هنری گیلان و انجمن موسیقی اداره ارشاد گیلان مقایسه کرده و رویکرد جدیدی را ارائه می‌دهد. یکی از مهم‌ترین چالش‌های این روش پژوهش وجود نداشتن اطلاعات قابل اعتماد است. ولی پژوهشگر سعی کرده که اطلاعات اولیه مربوط به تولیدات موسیقی گیلکی و پاپ را از سایت‌های رسمی سازمان‌های متولی موسیقی محلی با ذکر منبع جمع‌آوری کند. روش دیگر به کار برده شده در این پایان‌نامه برای جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه است. جمع‌آوری اطلاعات به روش مصاحبه، بخشی از تعامل اجتماعی را شامل می‌شود که فردی از دیگری، پرسش‌های می‌کند و او نیز پاسخ‌هایی می‌دهد. از میان انواع روش مصاحبه، از روش مصاحبه انعطاف‌پذیر یا آزاد (هدایت نشده) بهره گرفته شده

است. در این نوع مصاحبه، چهارچوب و حدود پرسش برای مصاحبه‌گر مشخص است، ولی زمان و توالی پرسش به سلیقه مصاحبه‌گر بستگی دارد. در این حالت، رفتار آزمودنی طبیعی تر است و اطلاعات واقعی تر بدست می‌آید.

جامعه آماری در این پژوهش سازمان‌های مجری سیاست‌گذاری‌های فرهنگی در گیلان هستند که عملکرد آنها با موسیقی محلی گیلان مرتبط است.

روش نمونه‌گیری در این پژوهش با توجه به مقدار خطای مورد پذیرش و محدودیت‌های زمانی، غیر احتمالی است یعنی در این روش همه افراد جامعه آماری، شانس حضور در نمونه را ندارند. محقق از تعدادی مسئولان تأثیرگذار در حوزه موسیقی محلی گیلان مصاحبه می‌کند و از این طریق نظرات آنان را پیرامون مسائل مختلف بررسی می‌کند. این نوع نمونه‌گیری دقیقاً نشان دهنده طرز تفکر مسئولین درباره موضوع پژوهش در نظر گرفته شده می‌باشد؛ که به منظور بررسی روابط بین متغیرها انجام می‌شود. عمده تحلیل‌هایی که انجام شده است از همین مواد و منابع بهره گرفته است.

در تمامی نوشتارهای موجود، در تمام مصاحبه‌هایی که با هنرمندان موسیقی سنتی به عمل آمده و در تمامی گفتارها و سخنرانی‌ها مسئولین امور در ایران، گواه این ادعا وجود دارد که سیاست فرهنگی امروز حکومت به خصوص، از زمان تماس ما با فرهنگ غرب (حدود صد سال پیش) دچار هرج و مرج و سردرگمی خاص ناشی از این درگیری شده است. (جعفرزاده ۱۳۷۸، ۴۰)

این هرج و مرج از آن جایی شروع می‌شود که در جوامع مدرنیته به دلیل صنعتی شدن روز افزون، هنر قومی به نابودی کشانده می‌شود و در پی احیای هنری هستند که در جهت منافعشان باشد نه هنر قومی که زبان مردم از وجود آنها تراوش می‌کند. (راهگانی ۱۳۷۷، ۶۵۳)

از طرفی حضور مدرنیته را این گونه توجیه می‌کنند جامعه‌ای که در موسیقی‌اش تنوع، تلاطم و فراز و نشیب نداشته باشد منسوخ است. چرا که فضای یک بعدی و سکون از خود ارائه می‌دهد و در آن امید و خوش بینی جایی ندارد. (نتل ۱۳۸۸، ۲۳۸)

از طرفی با رشد فرایند شهرنشینی و بهتر است دقیق تر بگویم شهری شدن^{۱۶} در روستاها نیز سبک زندگی در حال شکل‌گیری است. روستاهای ایران طی نیم قرن گذشته از نظر شیوه زندگی و ارزش‌های بنیادی فرهنگی دست‌خوش تغییرات مهمی شده است. در روستاهای گیلان نیز به نوعی مدرنیته روستایی به وجود آمده است. برای مثال ارزش‌های مبتنی بر مصرف یا ارزش‌های نمادین کالاها در روستاها نیز دیده می‌شود. آن تلقی سنتی که روستا زادبوم و زیستگاه فولکلور^{۱۷} یا فرهنگ قومی بود اکنون از میان رفته است و در روستاها نیز دیگر همانند شهرها بندرت می‌توان شعر و زبان و موسیقی فولکلوریک را مشاهده کرد و بجای آن همان محصولات رسانه‌ای یا فرهنگ عامه پسند جایگزین شده است. در نتیجه

افراد مصاحبه شونده عبارت‌اند از: سه تن از هنرمندان اصلح موسیقی محلی گیلان - مدیر پخش موسیقی صدا و سیما مرکز رشت - رئیس حوزه هنری گیلان - مسئول بخش پژوهش اداره ارشاد اسلامی گیلان - مسئول روابط عمومی اداره ارشاد اسلامی گیلان - مسئول صدور مجوز موسیقی اداره ارشاد اسلامی گیلان.

یافته‌های تحقیق

در پژوهش حاضر ابتدا به عواملی که می‌توانند بر موسیقی محلی گیلان تأثیرگذار باشد اشاره می‌شود. عواملی مانند تأثیر دیدگاه مدرن بر موسیقی محلی - تأثیر نگرش رادیو و تلویزیون بر موسیقی محلی - نقش مدیران فرهنگی بر موسیقی محلی، که به نوعی در کاهش رونق موسیقی محلی گیلان نقش داشته‌اند. با توجه به اینکه تمامی این عوامل مهم هستند اما در این مقاله صرفاً به تأثیر سیاست گذاری فرهنگی در موسیقی محلی گیلان تأکید می‌کنیم و مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف) تأثیر دیدگاه مدرن^{۱۴} بر موسیقی محلی

۱) تأثیر عملکرد مدرنیته بر موسیقی محلی

عملکرد مدرنیته بر موسیقی محلی را می‌توان این گونه بیان نمود؛ مدرنیته^{۱۵} نیز همچون همه ایدئولوژی‌های دیگر، با اتخاذ و تعیین شیوه نگرش به هستی، الگوهای زیستی خود را به انسان پیشنهاد می‌دهد و برای تحقق آن نیز تلاش می‌کند. این تحول در محدوده دنیای غرب باقی نماند، بلکه سایر کشورهای جهان و از جمله ایران را نیز تحت تأثیر خود قرار داد. در ایران بحث کاربرد موسیقی مدرن و کلاسیک و محلی و سهم حکومت در تعالی موسیقی بحثی چالش برانگیز است.

۳) ظهور تکنولوژی در زمین زراعتی و حذف

آوازه‌های بومی در هنگام کار

ظهور تکنولوژی در زمین زراعتی و حذف آوازه‌های بومی در هنگام کار یکی دیگر از دلایل تشدید فراموشی موسیقی محلی گیلان است. با مدرن شدن دنیای جدید، متأسفانه بخش‌هایی از میراث گذشته اقوام و ملل رو به افول نهاده است. به عنوان مثال لهجه‌ها و زبان‌های محلی بسیاری در گوشه و کنار عالم نابود شده و یا در حال نابودی است. در گذشته‌های نه چندان دور، مردم بعضی از نواحی ایران، به ویژه گیلان، هنگام جمع شدن و درو کردن محصولات کشاورزی، تصانیف و ترانه‌های محلی خاصی می‌خواندند ولی امروزه، به میدان آمدن کمباین و کم شدن نقش نیروی انسانی در درو و خرمن کردن محصولات، این ترانه‌ها و تصانیف اصیل و زیبا به دست فراموشی سپرده شده است. مثلاً در زمان کشت محصول، ترانه مخصوص خود را می‌خواندند. ولی اکنون صدای خشن کمباین^{۱۸} و دود ناشی از آن، فضای مزرعه را نقاشی می‌کند. از این رو تکنولوژی در زمین‌های کشاورزی جای برای آوازه‌های محلی باقی نگذاشته است.

ب) تأثیر نگرش رادیو و تلویزیون بر موسیقی محلی

از پیدایی رادیو در اردیبهشت ماه ۱۳۱۹، موسیقی محلی تغییرات قابل ملاحظه‌ای کرده است. در زمان رضاخان و محمدرضا پهلوی، برنامه‌های رادیو و تلویزیون به جای این که از سرچشمه‌های اصیل فرهنگی کشور خودمان تغذیه کنند، به دلایل سیاسی و سیستم فرهنگی حاکم بر جو جامعه، مردم ما را بی‌اراده در ارزش‌ها و قالب‌های فرهنگی غرب غرق می‌کردند و ما را از موسیقی محلی کشور خودمان که از وجود مردم تراوش کرده و هنر واقعی است دور نگاه داشت. (راهگانی ۱۳۷۷، ۶۵۴)

رسانه‌ای شدن فرهنگ روستایی و تحولات ساختاری دیگر ارزش‌های اجتماع گرایانه رو به افول نهاده و ارزش‌های فردگرایانه در آن توسعه یافته است. این امر باعث تفاوت‌های اساسی بین نسل‌های بزرگسالان (پدربزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها) با فرزندان و نوه‌های آنها شده است. این امر بیش از هر چیز در شیوه لباس پوشیدن و آرایش و شیوه‌های گفتار و نوع انتخاب موسیقی رفتار نسل جوان روستایی تجلی و عینیت یافته است؛ و دیگر به سهولت نمی‌توان تفاوت فرهنگی بارز بین جوان روستایی و شهری مشاهده کرد اگرچه همچنان این دو در زمینه‌های خاصی متفاوت هستند. (فاضلی ۱۳۸۵، ۱)

۲) تأثیر تکنولوژی بر موسیقی محلی

پدیده صفحه گرامافون دیری است که نقش اول را در تحول تاریخ موسیقی محلی ایفا کرده است و تصویر موسیقایی ما را از جهان تغییر داده است. (ریختر ۱۳۷۸، ۲۴)

آثار مثبت ظهور گرامافون بر موسیقی محلی عبارت بود از

ضبط ملودی‌های در حال نابودی از پیشکسوتان موسیقی محلی-شکستن انحصار موسیقی در محافل وابسته به دربار و دسترسی عموم مردم به موسیقی- رواج آوازه‌های سیاسی در دوره مشروطه.

آثار منفی ظهور گرامافون بر موسیقی محلی عبارت بود از

تغییرات در نحوه آموزش موسیقی-دسترسی به منابع صوتی خارج از محدوده فرهنگی ایران و اثرپذیری تکنیکی از آوازه‌های خارج از قلمرو فرهنگی ایران - ستاره سازی در موسیقی ایرانی به خصوص از دهه چهل.

۱) موازی کاری و عدم هماهنگی بین سازمان‌های اجرایی

اولین مشکل و شاید مهم‌ترین آنها ابهام پیرامون ملاک‌های مجوز دهی به آثار هنری تولید شده است. یک اثر هنری نمی‌تواند از ارشاد مجوز بگیرد، اثرش را به مرکز موسیقی حوزه هنری تبلیغات ارائه می‌کند و مجوز می‌گیرد. یک اثر هنری از هر دو مجوز می‌گیرد ولی حق پخش تلویزیونی را پیدا نمی‌کند و حتی برعکس. این گفتار این نکته را هم می‌رساند که هماهنگی و ارتباط میان حوزه هنری، صدا و سیما و ارشاد در مجوز دهی به امور مختلف، آشفته‌بازاری است. این در حالی است که طبق قانون، فقط صدور مجوز باید از سوی وزارت ارشاد صورت می‌گیرد. رئیس مرکز موسیقی حوزه هنری می‌گوید:

«به کنسرتی مجوز داده نمی‌شود، ولی بعد از سه ماه و در شب کنسرت، نهادی دیگر به آن مجوز می‌دهد. آخر این کنسرت چطور می‌تواند تا دو ماه پیش ممنوع باشد یک دفعه شب اجرا آزاد بشود؟ بر چه اساسی و چه ملاکی؟»

جناب رهگذر عضو شورای سیاست‌گذاری واحد ادبیات چنین می‌گوید:

«موازی کاری در فرایند اجرایی حوزه هنری به راحتی صورت می‌گیرد، اما بنده هنوز متوجه نشده‌ام که فلسفه تاسیس حوزه هنری استان تهران چه بوده است. در دو سال گذشته حوزه هنری تشکیلات جدیدی را به نام حوزه هنری استان تهران به راه انداخت، در حالیکه با وجود این حوزه مرکزی، دیگر به حوزه هنری استان تهران نیازی نبود. الان برخی از همان کارهایی که در این‌جا انجام می‌شد را به آن مکان برده‌اند.» (رمضانی ۱۳۹۰، ۱)

در بعد از این دوره نیز با توسعه رادیو و دریافت طول موج رادیوهای حوزه‌های فرهنگی پیرامون نظیر رادیو قاهره و استانبول به پیدایش نوعی موزیک‌آلبوم^{۱۹} التقاطی و ایجاد سبک جدید در این موسیقی دستگامی و محلی منجر شد. در دوره بعد از انقلاب ۱۳۵۷ نیز به دلیل همان عدم انطباق سیاست‌های موسیقی کشور بر سابقه فرهنگی و موسیقایی ایران، جریان نابسامانی موسیقی محلی پررنگ‌تر جلوه می‌کند. کیوان ساکت؛ موسیقی‌دان و نوازنده ایرانی در مصاحبه‌ای می‌گوید:

«درحال حاضر ۹۰ درصد کارهای رادیو و تلویزیون موسیقی غربی، جاز و پاپ است. من شخصاً هیچ‌گونه عنادی با موسیقی غربی ندارم ولی اگر متولیان موسیقی دم از موسیقی انسان‌ساز، جامعه‌ساز و مردم‌ساز می‌زنند و معتقدند که موسیقی باید اخلاق و فضایل اجتماعی مردم را بالا ببرد، چرا از موسیقی برون مرزی حمایت می‌کنند؟!»

سیدجلال‌الدین محمدیان، یکی از هنرمندان موسیقی محلی می‌گوید:

«کارگزاران در رادیو و تلویزیون دم از مبارزه با تهاجم فرهنگی می‌زنند؛ این در حالی است که سیاست‌های حوزه موسیقی کشورمان در حال حاضر به رشد تهاجم فرهنگی کمک می‌کند، امروز معیار تفکیک موسیقی سالم از ناسالم از میان رفته و همه چیز تجاری شده و همین روند سبب گردیده تا امروز به این وضعیت تاسف بار و تامل‌انگیز برسیم.»

ج) نقش مدیران فرهنگی بر موسیقی محلی

نقش مدیریت در حفظ هویت فرهنگ بومی به ویژه موسیقی محلی را می‌توان مهم تلقی نمود. چرا که سهل‌انگاری در این حوزه به دنبال خود چالش‌هایی را به همراه داشته است. دو نمونه از این عوامل عبارت‌اند از:

۲) حضور مدیران غیرحرفه‌ای در حوزه موسیقی

دومین مشکل در تشدید از بین رفتن موسیقی محلی گیلان، نقش مدیرانی است که جدا از تخصص و حرفه و رشته تحصیلی، مدیریت این حیطه مهم فرهنگی را بر عهده گرفته‌اند. سیاست و ضوابط پخش موسیقی در قالب ۲۶ بند در دستورالعمل تولید، تهیه، تأمین و پخش برنامه تدوین شده است. ولی حتی کسی که متصدی پخش موسیقی در دستگاه مربوطه است از ضوابط مدون شده و همچنین از سواد موسیقایی لازم برخوردار نیست. فریدون پور رضا از هنرمندان موسیقی محلی گیلان در این زمینه می‌گوید: «وقتی آهنگی را ارائه می‌دهی می‌گویند نه و خوششان نمی‌آید و می‌خواهند شعری را که خودشان می‌پسندند پیشنهاد کنند؛ در نتیجه وقتی شعر و آهنگ هم در جان نمی‌نشیند بازدهی خوب نیز نخواهد داشت و موسیقی دچار افت می‌شود».

د) نقش سیاست‌گذاری فرهنگی در کاهش رونق موسیقی محلی گیلان

موسیقی گیلان در کنار چندین هزار سال سابقه فرهنگی رشد کرده و جایگاه بالایی در کنار سایر انواع موسیقی و منزلت چشم‌گیری میان اصحاب موسیقی و مخاطبین دارد. بنابراین دارای یک پیشینه فرهنگی قوی است. ولی این امکان هم وجود دارد که ما پیشینه‌ی عالی داشته باشیم اما سیاست‌گذاری تحت تأثیر اتفاقات و جریانات فرهنگی مختلف سیر دیگری پیدا کرده باشد. در این مقاله صرفاً به تأثیر سیاست‌گذاری فرهنگی در موسیقی محلی گیلان می‌پردازیم چرا که بی‌توجهی سیاست‌گذار به این پیشینه فرهنگی نه تنها اجرایی شدن آن را مورد مخاطره قرار می‌دهد بلکه به نوعی دور ریختن قرن‌ها آزمون و خطای تاریخی است. لذا هر سیاستی که می‌خواهد اجرا شود بایستی عطف بر ما سبق خود باشد، اما به نظر می‌رسد جریان

موسیقی کشور به سمت دیگری می‌رود. در سیاست‌گذاری فرهنگی کلان کشور، مواردی که مانع رشد موسیقی ملی و محلی می‌شود می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. (پور عطایی ۱۳۹۰، ۲۰)

۱) عدم اختصاص تسهیلات کافی به موسیقی محلی گیلان

بسیاری از هنرمندان با تشویق‌های مادی و حمایت‌های معنوی می‌توانند با فراغ بال در مسیر حفظ اصالت‌های موسیقی خطه خود حرکت‌های موثر و سازنده‌ای داشته باشند. ولی تسهیلات کافی نه در زمینه سخت‌افزاری و نه در زمینه نرم‌افزاری برای هنرمندان فراهم نمی‌شود.

یکی از نمونه‌های تسهیلات سخت‌افزاری، عدم وجود سالن کنسرت اجرای موسیقی می‌باشد. این مسئله هم در سطح کشوری و هم در سطح استانی کاملاً محسوس است. چرا که اکثر سالن‌های موجود، مخصوص موسیقی نیستند و تنها به خاطر ظرفیت بالایشان یا نبود سالن دیگری میزبان گروه‌ها موسیقی می‌شوند.

جدول ۱: سالن‌های کنسرت موجود در استان گیلان

نام سالن	وابسته به سازمان
سالن سردار جنگل	در بخش دولتی
سالن خاتم‌الانبیا	در بخش دولتی
سالن ورزشی یادگار امام	در بخش خصوصی
سالن ورزشی الکتریک	در بخش خصوصی
سالن بانک صادرات	در بخش خصوصی
تالار شاندیز	در بخش خصوصی

(مصاحبه با مسئول بخش روابط عمومی اداره ارشاد)

اسلامی گیلان ۱۳۹۲)

۳) عدم تصویب قوانین اجرایی محکم در رعایت از حقوق معنوی هنرمندان

یکی دیگر از دلایل نابودی موسیقی محلی، کپی غیرمجاز آثار هنرمندان گیلانی است. حق مالکیت معنوی اثر در جوامع مختلف اهمیت ویژه‌ای دارد و سرقت ایده‌ها و تولیدات نیز جرم محسوب می‌شود. ولی در ایران هنوز حقوق معنوی پدیدآورنده یک اثر رعایت نمی‌شود. قانون‌های حمایتی و مقررات وضع شده، کهنه و دارای خلأهایی است و با شرایط روز جامعه همخوانی ندارد. بنابراین مشکل اصلی در این زمینه، ضعف قوانین داخلی و دخالت مستقیم بخش دولتی است. احترام به هنر و حقوق هنرمند در جامعه نهادینه نشده است؛ و اگر هم قانون حمایتی از آثار هنرمندان در مجلس تصویب می‌شود ولی با ضمانت اجرایی پیگیری و اجرا نخواهد شد.

۴) عدم اختصاص بودجه کافی برای فعالیت گروه‌های موسیقی محلی

مشکلی دیگر در این زمینه عدم اختصاص بودجه کافی برای فعالیت گروه‌های موسیقی محلی می‌باشد. تقویت عرصه تولید موسیقی از دیگر کارهایی است که در سیاست‌گذاری کلان کشور باید به آن توجه شود که این موضوع در عرصه موسیقی محلی تحقق پیدا نمی‌کند که علت آن عدم اختصاص بودجه کافی است. حمید شاه‌آبادی معاون هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می‌گوید:

«شاه‌آبادی درباره بودجه هنر گفت: بودجه معاونت امور هنری به یک شوخی شبیه است، نه با ۷ میلیارد تومان می‌توان تئاتر را اداره کرد و نه با ۲ میلیارد تومان امکان اداره موسیقی است. در بین ادارات کل معاونت امور هنری نیز اعتبار و بودجه تناسب ندارند و بودجه موسیقی نسبت به دیگر حوزه‌ها ناچیز است.»

این سالن‌ها بیشتر ساختار سالن همایش را دارد. از لحاظ آکوستیک^{۲۰} و چیدمان صندلی‌ها از استانداردهای لازم برخوردار نیستند. همچنین قابل ذکر است زمانی که کنسرت علیرضا افتخاری در سال ۱۳۸۶ در رشت نیمه‌کاره ماند ایشان در گفت و گو با خبرنگار ایرنا در رشت افزود:

«سالن برای اجرای کنسرت موسیقی در رشت در سالن یک کارخانه برگزار شد. که اصلاً نه مناسب اجرای نوازندگان بود و نه فضایی که مخاطب در شرایط مناسبی قرار گیرد.» (کوپالی ۱۳۸۶، ۱)

این اتفاق‌ها در حالی رخ می‌دهد که ما با داشتن تاریخ چند هزار ساله موسیقی، سالن‌های مخصوص موسیقی نداریم. عرضه و تقاضای موسیقی در گیلان به هیچ عنوان هماهنگ نیست و مسئله کمبود سالن موسیقی در گیلان مشکلی است که متأسفانه بر پیکره موسیقی محلی گیلان ضربه‌ای جبران‌ناپذیر زده است.

۲) عدم نیازسنجی موسیقایی از جوانان

نوجوانان، جوانان و افراد بزرگسال، هر کدام به اقتضای سن و حال و هوای خود، نیازهای ویژه‌ای دارند. جوانی که وجودش سرشار از ریتم و حرکت است، با یک پیش در آمد و چهار مضراب راضی نمی‌شود. این است که بی‌توجهی به این نیازها می‌تواند او را به سوی موسیقی منحط بکشاند. غرب، این نیازها را تشخیص داده و روی آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند. (شهبازیان ۱۳۷۱، ۲۰)

این نیازسنجی و تأمین سبد شنیداری جوانان باید از سوی سازمان‌های سیاست‌گذار فرهنگی صورت گیرد. که متأسفانه موج عظیمی از آسیب‌های این عرصه موسیقی را می‌توان به این نهاد نسبت داد به این دلیل که جوانان نسل جدید از موسیقی آیینی و محلی زندگی‌شان آگاهی ندارند.

ضبط و جمع‌آوری و احیا کند. ولی در دوره‌ای از فرآیند توسعه‌یافتگی ایران به ویژه در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ نادیده انگاشتن رسوم محلی، بخشی از توسعه یافتگی تلقی می‌شد و این امر، مرگ تدریجی بسیاری از رسومات کهن کشور و به ویژه گیلان را رقم زد؛ و بی‌توجهی این رسانه‌ها نسبت به این رسوم و معرفی خودآگاه و ناخودآگاه ساز و کارهای فرهنگی جایگزین، آسیبی جدی و جبران‌ناپذیر به فرهنگ‌های بومی - محلی وارد کرده است. به همین جهت فعالیت‌های این مرکز در عرصه موسیقی و به ویژه موسیقی محلی گیلان را در زمینه تولید موسیقی محلی در سال ۱۳۸۷، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ به را مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

جدول ۲: تولیدات موسیقی محلی مرکز صدا و سیمای

استان گیلان در سال ۱۳۸۷-۱۳۹۰-۱۳۹۱

ردیف	سال	تعداد آثار	نوع اثر
۱	۱۳۸۷	۶۰	گیلگی
۲	۱۳۹۰	۷	گیلگی
۳	۱۳۹۱	۳۳	گیلگی
۴	جمع	۱۰۰	---

(مصاحبه با مسئول بخش موسیقی مرکز صدا و سیمای استان گیلان ۱۳۹۲)

جدول ۳: تولیدات موسیقی پاپ مرکز صدا و سیمای

استان گیلان در سال ۱۳۸۷-۱۳۹۰-۱۳۹۱

ردیف	سال	تعداد آثار	نوع اثر
۱	۱۳۸۷	۱۳	پاپ
۲	۱۳۹۰	۱	پاپ
۳	۱۳۹۱	۴۲	پاپ
۴	جمع	۵۶	---

(مصاحبه با مسئول بخش موسیقی مرکز صدا و سیمای استان گیلان ۱۳۹۲)

ایران از جمله کشورهایی است که در خطر تهاجم فرهنگی قرار دارد و موسیقی ایرانی نیز به یک عنصر شفاهی از فرهنگ ایرانی، بیش از همه در خطر آسیب‌پذیری است. بنابراین باید آثاری را تولید و منتشر کنیم که بضاعت مقابله با آثار خارجی را داشته باشند، اما بودجه لازم و کافی در اختیار موسیقی کشور قرار داده نمی‌شود تا در این رقابت بتوانیم موفق باشیم و این احساس خطری جدی است. بودجه موسیقی، حتی در مقایسه با هنرهای چون تئاتر و سینما و تجسمی، وضعیتی اسفناک تر را تجربه کرده است. بودجه موسیقی کشور در سال ۹۱ بین ۴ و نیم تا ۶ میلیارد تومان بود؛ و همچنین در سال ۹۰ بودجه موسیقی در فصل فرهنگ و هنر در نظر گرفته شده بود که فقط ۴ میلیارد تومان به موسیقی اختصاص داده شد. (چکناوریان ۱۳۸۹، ۱)

بنابراین باید انتظار داشت تولید موسیقی به سمت آثار بی کیفیت سوق پیدا کرده باشد و تولید موسیقی در طول سال‌های اخیر اصلاً قابل توجه نبوده است.

و) تأثیر عملکرد سازمان‌های متولی سیاست‌گذاری فرهنگی بر موسیقی گیلان

سه سازمان به عنوان متولی سیاست‌گذاری‌های کلان حوزه موسیقی کشور دارای وظایف ستادی، هدایتی و حمایتی بوده که عبارت‌اند از: بخش موسیقی مرکز صدا و سیمای گیلان، انجمن موسیقی حوزه هنری تبلیغات اسلامی استان گیلان، انجمن موسیقی اداره کل ارشاد اسلامی گیلان.

۱) بررسی عملکرد صدا و سیمای مرکز گیلان

از مهم‌ترین وظایف شبکه‌های استانی حفظ هویت بومی است. نقش صدا و سیمای گیلان در حفظ و احیاء موسیقی بومی و فولکوریک، بهترین رسانه محسوب می‌شود تا آواها و زمزمه‌هایی که در سینه روستائیان و کوهپایه‌های گیلان مستور مانده است را

هم این بخش را از فهرست سازمان‌های زیان ده دولتی خارج کند.»

اما با توجه به اطلاعات جمع‌آوری شده و ادعاهای مطرح شده در زمینه داشتن اهداف تولید محوری، می‌توان ادعان نمود که تولید و ترویج موسیقی محلی باز هم در سطح پایینی صورت گرفته است.

جدول ۴: تولیدات موسیقی محلی انجمن موسیقی حوزه هنری در سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱

ردیف	سال	تعداد اثر	نوع اثر
۱	۱۳۹۱	۲	گیلکی
۲	۱۳۹۰	۶	گیلکی
۳	۱۳۸۹	۱	گیلکی
۴	جمع	۹	---

(مصاحبه با مسئول بخش موسیقی حوزه هنری گیلان ۱۳۹۲)

جدول ۵: تولیدات موسیقی غیر محلی انجمن موسیقی حوزه هنری در سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱

ردیف	سال	تعداد اثر	نوع اثر
۱	۱۳۹۱	۱	غیر گیلکی
۲	۱۳۹۰	۲	غیر گیلکی
۳	۱۳۸۹	۳	غیر گیلکی
۴	جمع	۶	---

(مصاحبه با مسئول بخش موسیقی حوزه هنری گیلان ۱۳۹۲)

۳) بررسی عملکرد انجمن موسیقی اداره کل

ارشاد اسلامی استان گیلان

همان طور در ابتدا گفته شد وظیفه اصلی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی گیلان در قبال گروه‌های موسیقی صدور مجوز است. همچنین در برگزاری کنسرت‌ها، جشنواره‌ها و حتی تشویق تأسیس فروشگاه‌های آلات موسیقی محلی می‌تواند موثر باشد. ولی ارشاد اسلامی گیلان نه تنها در صدور مجوز که وظیفه اصلی اداره ارشاد است، دچار چندگانگی شده

با توجه به اینکه تعداد آثار تولید شده گیلکی نسبت به آثار پاپ حرکت نزولی داشته است ولی با آنچه که امروز از مرکز صدا و سیما مرکز گیلان می‌شنویم متناقض است. از دلایل این نابسامانی می‌توان به سطح آگاهی متصدیان و همچنین غیر بومی بودن بعضی تهیه کنندگان این برنامه‌ها اشاره نمود. بنابراین طبیعی است که در هنگام پخش آثار، ذائقه‌ی فردی آنان حکم‌فرماست که در نهایت موسیقی گیلان مهجور می‌ماند.

محمد بشرا از هنرمندان عرصه موسیقی گیلان

می‌گوید:

«رسانه‌ها شمشیرهای دولبه اند وهمانگونه که در کم رنگ شدن رسوم نوروزی گیلان موثر بوده اند با برنامه ریزی و هدف گذاری می‌توانند به عامل احیای این رسوم هم تبدیل شوند.و نقش رسانه ی صدا وسیما را دراین زمینه قابل ارزیابی است.» (بشرا ۱۳۹۱، ۶)

۲) بررسی عملکرد انجمن موسیقی حوزه هنری

تبلیغات اسلامی استان گیلان

به گفته رئیس حوزه هنری گیلان، تاکید این سازمان بیشتر بر تولید محوری آثار هنری است. رئیس حوزه هنری استان گیلان درباره تولیدات حوزه هنری می‌گوید:

«متأسفانه در کشور ما بخش هنر نیز ، درآمد زا نیست و به اصطلاح از سازمان‌های مصرف کننده محسوب می‌شود که هزینه دراین حوزه، بازخورد مالی به دنبال ندارد. ولی به نظر می‌آید از آنجا که ذات هنر مصرف کننده نیست و با در نظر گرفتن این نکته که هنر می‌تواند درآمد زا باشد و از طرفی حوزه هنری به عنوان متولی اصلی حمایت از انواع هنرها شناخته می‌شود و می‌تواند با برنامه ریزی صحیح ، نسب به تولید، بازاریابی و فروش محصولات هنری اقدام کند و از این طریق هم استقلال بخش هنر را تقویت نماید و

جدول ۶: تعداد پژوهش‌های انجام شده در دهه اخیر از اداره ارشاد استان گیلان

ردیف	نام اثر	مؤلف	سال انتشار
۱	موسیقی فولکلور گیلان	فریدون پور رضا	۱۳۸۴
۲	بررسی وضعیت موسیقی در گیلان	امیر نعمتی	۱۳۸۱
۳	موسیقی نواحی کوهستانی استان گیلان	عادل علیزاده	۱۳۸۰
۴	کمانچه دیلمان	آرمین فریدی هفت خوانی	۱۳۸۰

(مراجعه به آرشیو پژوهش اداره ارشاد اسلامی استان گیلان ۱۳۹۲)

است، بلکه در سایر زمینه‌های جانبی فعالیت خویش نیز همین مسئله قابل مشاهده است. به برخی از این چندگانگی‌ها که از ضعف‌های این نهاد فرهنگی به حساب می‌آید اشاره می‌شود.

● عدم انجام پژوهش کافی در زمینه موسیقی محلی در ارشاد اسلامی گیلان

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده این نتایج حاصل شد که در دهه اخیر تنها ۴ اثر پژوهشی در زمینه موسیقی محلی گیلان در سازمان ارشاد اسلامی استان گیلان صورت گرفته است؛ که تنها یکی از آنها بصورت جامع و حرفه‌ای به قلم استاد پور رضا نگاشته شده و بقیه آثار به دست دانشجویان موسیقی تألیف گردیده است. جدول زیر گویای این مطلب است.

● عدم جذابیت برنامه‌های اداره ارشاد برای اهالی موسیقی

با توجه به برنامه‌های تولید شده در سال‌های اخیر از طرف اداره ارشاد اسلامی استان گیلان، متأسفانه نتوانسته مخاطبان زیادی را به سمت خود جذب کند. در جدول زیر به حضور مخاطبان برنامه‌های ارشاد، اشاره شده است. البته قابل ذکر است تنها آمار مربوط به سه سال در دسترس می‌باشد. که به قرار زیر است. (حسینی نثار ۱۳۹۱، ۱۳۴)

● وجود جریان‌های سلیقه‌ای در صدور مجوز

با پذیرش مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در حکم قانون، مسئله اجرای مواد این مصوبه به شکل صحیح، بلاشک شرط است. به عبارت ساده‌تر مجری این احکام وزارت ارشاد است و می‌بایست کار نظارت و تطبیق آثاری که درخواست صدور مجوز داشته‌اند را به کارشناسانی بسپارد تا در نهایت درایت و دقت، رأی نهایی را صادر کنند؛ اما بحث ممیزی‌ها در وزارت ارشاد همیشه مورد توجه بوده است. این که چطور یک اثر هنری مجوز می‌گیرد و یا دچار مشکل می‌شود و همچنین، برخورد نابرابر ارشاد با هنرمندان. در بیشتر موارد ملاک مجوز، سلیقه افراد است و هیچ ضابطه مشخصی هم وجود ندارد. این‌گونه ممیزی‌ها، موجب تعدیل و تضعیف انگیزه هنرمندان می‌شود. محمدرضا فهیم گیلانی یکی از هنرمندان موسیقی، در این باره می‌گوید:

«وقتی اثری می‌سازی که مجوز نمی‌گیرد، یا مجبوری ارتباطت را با مخاطب از دست بدهی و یا در صورتی که حفظ مخاطب برایت مهم باشد، مجبور به تولید آثار به سلیقه دیگران، برای دریافت مجوز

جدول ۷: استقبال از برنامه‌های موسیقی تولید شده طی

سال‌های ۸۲-۸۰

ردیف	سال	تعداد برنامه‌های موسیقی	تعداد تماشاگران
۱	۱۳۸۰	۲۶	۶۵۱۰۰
۲	۱۳۸۱	۶۰	۲۰۹۶۵
۳	۱۳۸۲	۸۴	۶۲۵۱۸
۴	جمع	۱۷۰	---

نتیجه گیری

در طول تاریخ بشری هر گاه دولت‌ها و سازمان‌های رسمی از مسیر فرهنگی مردم جدا افتاده و برای خویش سیر و سیاستی دیگر داشته‌اند و فرهنگ نیز لاجرم سیلان و جریان مطلوب و کمال یافته خویش را از دست داده و چه بسا به انقطاع و گسیختگی مبتلا شده است. به همین دلیل نیز انسان نتوانسته از بار فرهنگی و بنیه عقلانی خویش به نحوی که مقتضای روح جمعی است حداکثر بهره‌برداری را به عمل آورد و در استحصال و استخراج ذخایر وجود در حد اعلا، توفیق یابد. این موضوع درباره همه اجزای فرهنگ، به ویژه موسیقی محلی نیز صدق می‌کند.

همه اساتید موسیقی نواحی و فعالان این عرصه بر این موضوع اتفاق نظر دارند که موسیقی نواحی و میراث فرهنگی به دست فراموشی سپرده شده است و باید در جهت حفظ و ثبت آن تلاش کرد. چرا که با سهل‌انگاری و بی‌توجهی امروز، برای فردا و نسل آینده میراثی باقی نخواهد ماند که البته این نگرانی بسیار حائز اهمیت است و این ضرورت وجود دارد که باید در برنامه‌ریزی‌های کلان فرهنگی به آن توجه ویژه‌ای داشت.

به نظر می‌رسد سیاست‌گذاری فرهنگی در کشور ما آن گونه که شایسته است، نتوانسته به موسیقی محلی بپردازد و نه تنها باعث رشد و شکوفایی رونق موسیقی محلی گیلان مانند سایر موسیقی‌های محلی نشده، بلکه

این نوع از موسیقی در مقایسه با سایر انواع موسیقی، کم جلوه شده است. وجود نداشتن سیاست‌های مشخص، نبودن سیاست‌های مبتنی بر فرهنگ عامه مردم و نداشتن آیین‌نامه‌ها و راهکارهای مشخص و مدون و چندگانگی در سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌های فرهنگی از جمله مشکلات نظام سیاست‌گذاری فرهنگی است که آسیب‌های جدی‌ای را به موسیقی محلی گیلان وارد نموده است. یکی از عوامل موثر بر موسیقی محلی، وجود سازمان‌هایی است که موازی کاری انجام می‌دهند. حوزه فعالیت هر کدام از این سازمان‌ها با هم همپوشانی دارد مثل امر مجوز دهی و تولید الگوی عملی و نظری برای موسیقی که کار را برای جامعه موسیقی دشوار می‌کند و در عین حال همه را دچار سردرگمی می‌کند. لازم است از میان این سازمان‌ها یکی سیاست‌گذاری کلان انجام بدهد و دیگری الگوی نظری را تبیین کند و دیگری الگوی عملی و در نهایت هم یک سازمان متولی جریان مجوز دهی باشد و مراحل تولید را مدیریت کند و سازمانی دیگر که احتمالاً می‌بایست صدا و سیما باشد بخش اجرا و به طبع آن فرهنگ‌سازی در میان عموم مردم بر عهده گیرد.

نکته دیگر رابطه میان اهالی موسیقی با جریان سیاست‌گذار است و این که این جامعه بتواند خواسته‌های خود را به شورای عالی سیاست‌گذاری انتقال دهند به این نحو که یک نفر از جامعه موسیقی در شورای عالی حضور داشته باشد.

از طرفی، دفتر موسیقی ارشاد می‌تواند فقط مسئولیت مجوز دهی و هماهنگی میان بخش‌های دولتی موسیقی را بر عهده داشته باشد و سازمانی دیگر مسئولیت تولید الگوهای نظری و پژوهش در مورد موسیقی متعالی را بر عهده بگیرد. این سازمان می‌تواند علاوه بر تولید محصولات نظری، نیازهای نظری شورای سیاست‌گذار را هم برطرف می‌کند. و همچنین

اثربخشی می‌باشند تنها موجب بالا رفتن تعارضات در سیاست‌گذاری فرهنگی می‌گردند.

پیشنهادها

۱) نمودار الگوی پیشنهادی برای اجرای فرایند سیاست‌گذاری فرهنگی در زمینه موسیقی محلی:

شورای عالی فرهنگی ارتباط مستقیم با سازمان‌های ذی‌ربط مانند سازمان فرهنگ‌ساز (رسانه)، سازمان مجوز دهنده (ارشاد) و... دارد. این ارتباط گاهی یک طرفه و گاهی دو طرف می‌باشد. دلیل طراحی نمودار به صورت ستاره‌ای و انشعابی به این خاطر است که شورای عالی سیاست‌گذار می‌تواند به طور همزمان با سایر نهادها مرتبط شود.

۱) ایجاد آموزشگاه موسیقی نواحی در شهرهای مختلف باعث آموزش به نسل جوان خواهد شد.

۲) تهیه کنندگان آثار هنری از موسیقی گیلان زمین حمایت جدی داشته باشند.

۳) تغییر نگرش مسئولان فرهنگی کشور نسبت به موسیقی محلی گیلان.

۴) اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، صدا و سیما و دیگر دستگاه‌های اجرایی مرتبط در این زمینه باید از موازی کاری در اعطای مجوز، سلیقه‌ای برخورد کردن، انتصاب مدیران غیرحرفه‌ای و نظارت غیراصولی پرهیزند و با اختصاص تسهیلات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و حمایت مالی از پژوهشگر موسیقی محلی از فراموش شدن موسیقی اصیل گیلانی در لابه‌لای گرفتاری‌های مختلف مردم جلوگیری کنند.

۵) به روز کردن قوانین و مقررات و پیوستن به کنوانسیون «برن^{۲۱}» از خواسته‌های صاحب‌نظران این حوزه است. این سند برای حمایت از حقوق معنوی هنرمندان تهیه و تدوین گردیده است.

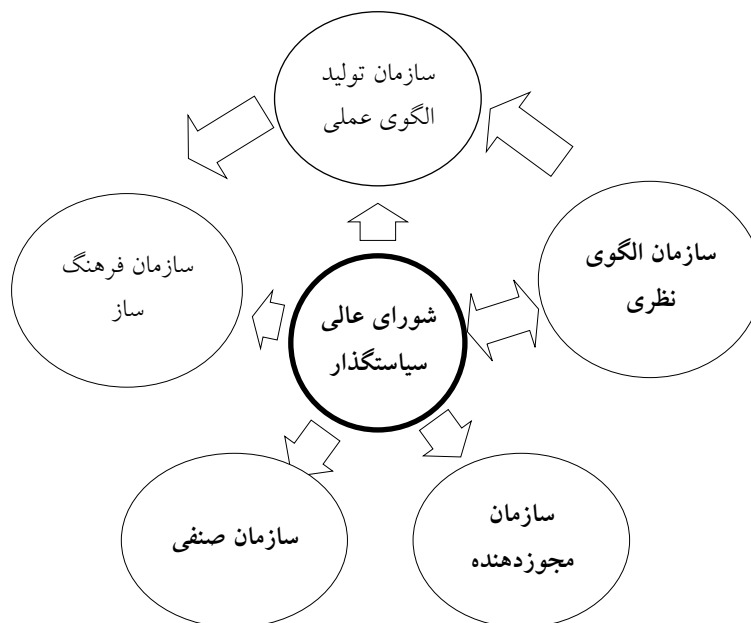
یک سازمانی باشد که مسئولیت تولید نمونه کارهایی بر اساس الگوهای تعریف شده قبلی و یا ابداعی را بر عهده بگیرد. این سازمان طبیعتاً باید تجهیزات لازم برای تولیدات مبدعانه و ارزشمند را در اختیار هنرمندان مربوطه قرار دهد. کلیه جشنواره‌ها هم زیر نظر همین سازمان اجرا می‌شود تا پیش برنده جریان مبدعانه در موسیقی کشور باشد.

از همه مهم‌تر این که سازمانی به نام سازمان صنفی جامعه موسیقی باشد که نیازهای این سازمان‌ها را دسته‌بندی و به دست مسئولین سیاست‌گذار می‌رساند. این سازمان طبیعتاً نباید وابسته به دولت باشد چرا که در این حالت همه‌ی خواسته‌هایش را نمی‌تواند، پیگیری کند؛ و در نهایت سازمانی که تمام این سیاست‌گذاری‌ها را می‌تواند به طور تأثیرگذار به عرصه حضور بگذارد و در فرهنگ‌سازی نقش موثر داشته باشد از جنس رسانه است. بنابراین می‌توان گفت مرکز موسیقی صدا و سیما، به جای اعمال ممیزی مجدد، تلاش برای نیازسنجی و در مجموع، فرهنگ‌سازی در امر موسیقی را بر عهده گیرد.

به نظر می‌رسد تعدیل حساسیت‌های ممیزی و تشریح روشن ضوابط برای اهالی نشر و هنرمندان، از اصلی‌ترین رویکردهایی است که در دولت جدید باید مورد نظر و عمل قرار گیرد.

ناپایداری سیاست‌گذاری‌های فرهنگی از تصویب تا اجرا را می‌توان یکی از عوامل تأثیرگذار برشمرد. اجرای سیاست‌گذاری‌های فرهنگی هنگامی قوت می‌گیرد که سازمانهای متولی در تعامل با یکدیگر باشند و نه در مقابل هم. تجلی این وضعیت را می‌توان در سیاست‌گذاری‌های کلان کشور در دهه اخیر مشاهده کرد. بی‌تردید شکل‌گیری و گسترش انجمن، صنف و سازمان‌هایی که تنها عنوان متفاوت دارند ولی در مرحله اجرا مشابه و موازی فعالیت می‌کنند و فاقد

- (۶) اعتماد کردن به هنرمندان و اهالی فرهنگ است. به عبارت دیگر می‌توان رعایت مواد آیین‌نامه‌های موجود را مستقیماً از هنرمندان و دست‌اندرکاران فرهنگ مطالبه کرد.
- (۷) سیاست آموزش و پرورش بر این مبنا باشد که علاوه بر ایجاد هنرستان‌های موسیقی در سراسر استان‌های کشور، کتابی در زمینه موسیقی به ویژه موسیقی فولکلور همراه با ساز شناسی و آوا شناسی برای آن منطقه همراه باشد.
- (۸) انتشار کتاب، مقاله، مجله در زمینه موسیقی محلی صورت گیرد.
- (۹) انتشار فصلنامه به گویش گیلگی که در آن به ترانه‌های اصیل گیلانی پرداخته شده باشد.
- (۱۰) اداره کل میراث فرهنگی گیلان می‌تواند در بخش مردم‌شناسی، بر شناسایی سازها و آلات موسیقی فراموش شده و یا در حال انقراض مثل کمانچه پنج سیمی، تنبور گیلانی و سرنا، همت گماشته و از نو احیاء گرداند.

نمودار شماره ۴: الگوی پیشنهادی برای اجرای فرایند سیاست‌گذاری فرهنگی در زمینه موسیقی محلی

منابع و مأخذ

- (۱) آشنا، حسام‌الدین. (۱۳۸۴). از سیاست تا فرهنگ. تهران: سروش.
- (۲) بشرا، محمد. ۱۳۹۱. موسیقی گیلان و اوج افتخار. اطلاعات. شماره ۴۲۶۴.
- (۳) پور رضا، فریدون. ۱۳۶۹. موسیقی محلی گیلان. فرهنگ و هنر. شماره ۱۱.
- (۴) پور عطایی، غلامعلی. ۱۳۹۰. آسیب‌شناسی موسیقی محلی. ایران. شماره ۴۸۷۷.
- (۵) پهلوان، چنگیز. (۱۳۸۲). فرهنگ شناسی. تهران: قطره.
- (۶) پیترریختر، کلاوس. ۱۳۷۸. حقیقت صفحه گرامافون. ترجمه سید عبدالرضا مجدی. فرهنگ و هنر. شماره ۴.

- (۷) جعفر زاده، خسرو. ۱۳۷۸. موسیقی سنتی ایران و سیاست‌های فرهنگی. فرهنگ و هنر. شماره ۴.
- (۸) چکنوریان، لوریس. (۱۳۸۹). فرهنگ‌سازی کپی غیرمجاز، و بسایت موسیقی ایران، <http://www.musicema.com> اسفند ۱۳۹۱.
- (۹) حسینی نثار، مجید. (۱۳۹۱). شاخص سازی فرهنگی. رشت: کتیبه گیل.
- (۱۰) حسینی نثار، مجید. (۱۳۹۱). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم اجتماعی. رشت: کتیبه گیل.
- (۱۱) درویشی، محمدرضا. (۱۳۸۰). دایره‌المعارف سازهای ایران. نهران: ماهور.
- (۱۲) راهگانی، روح‌انگیز. (۱۳۷۷). تاریخ موسیقی ایران. تهران: پیشرو.
- (۱۳) رضانی، محمدجواد. (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی حوزه هنری، وبسایت راسخون، <http://rasekhoon.net> فروردین ۹۲.
- (۱۴) شهبازیان، فریدون. ۱۳۷۱. موسیقی محلی منبع الهام ساز برای آفرینش. زبان و ادبیات، شماره ۳۵.
- (۱۵) صالحی امیری، سید رضا. و امیر عظیمی دولت آبادی. ۱۳۸۷. مبانی سیاستگذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی. تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.
- (۱۶) فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۸۵). سبک زندگی روستایی و مدرنیته، وبسایت فرهنگ شناسی، <http://www.farhangshenasi.ir> اردیبهشت ۹۲.
- (۱۷) کویالی، حسین. (۱۳۸۶). موسیقی اصیل ایرانی، وبلاگ آوای ایرانی، <http://navayeirani.blogfa.com> مرداد ۹۲.
- (۱۸) مصاحبه با پژوهشگران دفتر پژوهش اداره ارشاد اسلامی استان گیلان، ۱۳۹۲.
- (۱۹) مصاحبه با مسئول بخش روابط عمومی اداره ارشاد اسلامی گیلان، ۱۳۹۲.
- (۲۰) مصاحبه با مسئول بخش موسیقی اداره ارشاد اسلامی استان گیلان، ۱۳۹۲.

یادداشت‌ها

¹ Jean Piaget

² Pericles

³ Jeanjacques Rousseau

⁴ Spencer Herbert

⁵ Nation Maker

⁶ Matching

⁷ Roger Wallis

⁸ Krister Malm

⁹ Jamaica

¹⁰ Trinidad

¹¹ Kanu

¹² Tanzania

¹³ Suede

¹⁴ Modern

¹⁵ Modernity

¹⁶ Urbanization

¹⁷ Folklore

¹⁸ Combine

¹⁹ Musicalite

²⁰ Acoustic

²¹ Berne Convention